

CAPÍTOL I

Artesa de Segrià, 1932

AL POBLE L'EXISTÈNCIA ERA TRANQUIL·LA i sense cap daltabaix d'importància. El món era lluny de la petita comunitat on la monotonia presidia el dia a dia. Naixements, casoris o misses de difunts se succeïen i es colaven dins de les cases, la majoria de vegades inesperadament, sense demanar permís.

El Ramon i la Brígida, els pares de la Júlia Prat, eren a Artesa des de sempre. El seu casament l'havien convingut les respectives famílies molt abans que se celebrés la boda. Eren l'hereu i la pubilla de terres contigües, mal que modestes, i l'enllaç va ser profitós per ambdues cases. Quan eren joves, els nois es veien de tant en tant, s'atreïen i es van conformar com la majoria de parelles de l'època a acceptar la voluntat dels pares. Cap dels dos albergaven propòsits massa diferents. La Brígida volia casar-se, era el que s'esperava d'ella i pel que l'havien educada des que tenia memòria.

La padrina l'havia instruït i supervisat des de ben petita. Li ensenyava a cosir, "fes les puntades més petites", i a endreçar les cambres, "hi deixes massa arrugues, al cobrellit".

Per la seua part, la mare li ensenyava a fer un bon plat, "t'hi has de fixar més, filla",... i així, entre les quatre parets de casa, havia crescut tot esperant l'home per al qual

havia dedicat la seua joventut, per bé que ell no ho sabés. I aquest va ser el Ramon, que no era ni massa exigent ni massa escrupolós. Només volia una dona que li fes companyia, que li posés un plat a taula i li escalfés el llit a les nits. Amb això s'acontentaria.

Deien les males llengües del poble que la Brígida s'hi havia casat pels diners, hi havia la fama que la família del Ramon guardava una fortuna, heretada d'un parent seu que se'n va anar a les Amèriques. Malauradament, això, tal com li va explicar quan estaven casats, tenia una part de veritat i una altra de mentida. Era cert que el seu avi i un cosí seu havien embarcat cap a Cuba, però cap dels dos no va tornar. Que si havien fet quartos, que si eren rics només eren rumors falsos que corrien pel poble. Mentides que tothom es creu i de les quals tothom n'està assabentat.

Als matrimonis l'amor venia després del casament i a ells l'amor no els va sorprendre mai, però junts s'hi trobaven bé, encara que uns dies més que uns altres. El Ramon es dedicava a vigilar els núvols i la pluja, a sembrar i a collir, mentre que la Brígida s'ocupava dels fills que van anar arribant, el Manel, la Carme i la Júlia. A la petita ja no l'esperaven i els va fer patir des del començament. Quan va néixer, els amics exclamaven: "Que bufona! Que graciosa!" i la Brígida somreia i ben just encertava a dir: "Sí, sí que ho és..." Però, dubtava. Potser perquè es movia poc o quan li posava el dit entre les manetes, la nena no feia cap gest de voler-lo estrènyer. Recordava com els dos grans s'hi agafaven amb força, amb energia. A la petita li costava amorrar-se al pit, semblava que menjar no l'amoïnés... La mare va tenir raó. La Júlia va ser diferent.

Fins a la mort dels pares del Ramon, la família de la Júlia va ocupar el mas vell dels Prat, a pocs kilòmetres del poble. Era una casa de més de dos-cents anys, al mig de la finca, farcida de mobles rònecs i atrotinats. La cuina era

antiga, a les cendres de la llar hi posaven un trespeus de ferro i allà s'hi havia de cuinar.

Quan la Brígida la va veure per primer cop, el rebuig que li va créixer al pit va ser instantani. Aquell indret mai esdevindria casa seua. Odiava les cendres del foc que només amb una mica de corrent formaven part del brou o de la llet que escalfava. De fet, odiava totes i cadascuna de les cambres d'aquell malson de casa. A l'estiu era fresca perquè les parets eren gruixudes, però a l'hivern, el fred es filtrava per qualsevol de les finestres que no tancaven bé.

Després hi havia l'horror del menjador. Les fotos emmarcades d'alguns avantpassats omplien les parets de la sala. Esfereïa aquella gent vestida de negre de cap a peus amb el posat tan hieràtic i postís. Quan la Brígida hi entrava i hi veia aquelles parelles, avis o besavis del Ramon, mirant a la càmera amb els ulls oberts i espantats, li agafaven ganes de calar foc a l'habitatge. Li semblava que aquells ulls, mentre escombrava o treia la pols, la perseguïen per tota l'habitació. Sentia que la culpaven, que li recriminaven que estigués viva mentre ells restaven en la tenebror més absoluta. I, qui sap, potser condemnats a les brases de l'infern.

“Per la pinta que tenen potser sí que estan acompanyant el dimoni”..., es deïa, i se li escapava una bona rialla alhora que un calfred la recorria de dalt a baix. La mort li feia basarda i tots aquells padrins n'eren la seua viva imatge.

Al cap d'uns mesos del funeral de la sogra, no en quedava cap de foto, totes van anar a parar a les golfes. Al seu lloc hi va posar unes peces de ganxet que almenys no la deprimien com les reproduccions d'aquells parents que feia temps que criaven malves al cementiri del poble.

El temps passava, però la Brígida no s'hi va acostumar mai. S'hi sentia forastera i no es va adaptar a les cambres fosques i humides, amb les finestres petites que semblaven pensades per a les bèsties més que no pas per a les persones.

A més, anhelava viure al poble, com quan era soltera, tenir relació amb les veïnes, conèixer les tafaneries puntualment... Finalment, va persuadir el seu home, de vegades amb mal humor, de vegades amb carantoines, per viure de nou a la civilització, com deia ella.

Al Ramon, li va costar desocupar el lloc dels seus ancestres, però s'adonava que el matrimoni no anava bé. A ell el complaïa gaudir d'una mica de tranquil·litat quan arribava a casa i aguantar el mal humor de la muller, cansat i esgotat després de tot el dia al camp, no era el que ell esperava. No va acabar de comprendre mai les exigències de canvi de la Brígida, per bé que al final va cedir. Ell havia estat feliç allà i li va doldre haver de renunciar al mas que tants bons records li portava. El cert és que ell mateix es reconeixia amb poc caràcter per defensar la seua voluntat, la dona era més forta que ell i no va poder evitar que se sortís amb la seua.

En menys d'un any i amb l'ajut d'uns paletes del poble, va construir una casa que va satisfer del tot la Brígida. El que més els havia costat era trobar materials, sobretot les llomeres, les bigues que l'aguantarien. A força de buscar, van anar a parar a un drapaire on es venia material de cases enderrocades o abandonades. Allà van aconseguir el que volien i a un preu raonable.

Va triar un terreny al final del carrer del Mig, el més lluny de l'església que va aconseguir, ja tocant al camp i, a més, li va agradar perquè des de les finestres podria contemplar les finques.

Ell era pagès i no concebia la vida sense el contacte amb la terra o sense reconèixer les mil remors que una oïda experta pot escoltar a les nits de l'estiu, encara que sabia ben bé que res no seria el mateix.

La cuina la va fer tan gran com la volia la Brígida i de manera que donés a la part del darrere, on hi havia lloc suficient per a un jardí i per a un hort. Fins i tot al fons hi cabria un galliner. Hi va construir un porxo, tal com tenien

altres cases que s'estaven edificant al poble, per fumar una cigarreta després de sopar o per jugar a les cartes de tant en tant amb els de la colla.

La casa tenia dues plantes i unes golfes amb una galeria. Com sigui que li tocava el sol tot el dia, era un lloc excel·lent per eixugar la roba i, si era temps de boira, hi havia espai suficient per estendre a dins. També s'hi podien guardar patates i altres productes de l'hort.

Es van mudar amb sentiments contraris. La Brígida es mostrava eufòrica sense voler adonar-se dels ulls entristits del Ramon que, a mesura que anaven tancant el mas, es mostrava més apagat. Li costaria a l'home canviar l'expressió d'abatiment i és que després del trasllat els papers es van capgirar. Abans era la dona que estava descontenta, ara era ell. Se sentia desplaçat, lluny de la finca encara que fos per poca distància. Dins de la casa nova es trobava com engabiats, com si la llibertat de què gaudia al mas s'hagués esvaït pel camí el dia de la mudança.

La Brígida va estar contenta d'acomiar-se d'aquell casalot, però el marit se'n va enyorar sempre. I dins seu l'aspror vers la seua dona es va instal·lar definitivament. S'havia sacrificat per ella, però no estava segur de si la Brígida havia entès el que havia significat per a ell haver de deixar la que havia estat la seua llar.

La Júlia tenia cinc anys quan van fer el trasllat. Al començament se sentia estranya, no menjava, no dormia... no suportava els canvis.

La cridaven a totes hores.

—Júlia, Júlia!

S'amagava al fons del jardí, allà se sentia protegida i segura.

—Júlia, on t'has posat?

—Júlia, on ets?

La Brígida es va esforçar les primeres setmanes a acontentar la filla petita, cuinava per a ella els seus plats predilectes, li explicava el seu conte preferit a totes hores, no li prohibia

jugar amb la terra del jardí encara que s'embrutés massa... De mica en mica, la nena es va anar oblidant de la casa vella i tots van respirar més tranquils.

A l'estiu, amb el bon temps, es van traslladar al porxo. Aleshores, la cuina quedava mig abandonada perquè els habitants de la casa preferien estar-se fora, a l'ombra de les parres i a prop de les jardineres que tan bé cuidava la Brígida. Ja tornarien a tancar-se quan arribés l'hivern.

Quan el sol era prou baix, aprofitaven per reunir-se a la taula que el pare havia fet amb quatre fustes i sopar tots junts. A l'estiu hi havia molta feina i gairebé no coincidien en tot el dia. La Brígida es desfeia perquè no hi faltés de res, el porró amb el vi que li agradava al marit, les tomates més sucoses o una truita amb ceba gairebé crua que és com sempre li demanava. La dona s'esforçava perquè s'hi trobés a gust.

Aquells vespres, amb la flaire de l'hort, acabat de regar, o el cant de les cigales, el Ramon s'imaginava que era al mas antic. Però només eren imaginacions, la nostàlgia d'una realitat que ja no tornaria.

CAPÍTOL 2

Lleida, 1987

PODRIA DIR QUE TOT HAVIA COMENÇAT el dia en què va morir la mare. La meua filla només tenia dues setmanes i la vida i la mort es van donar la mà aquells dies a la nostra família. Em feia creus de quina manera vam poder passar de l'alegria a l'aflicció gairebé sense ser-ne conscients.

Jo havia estat adoptada de ben petita i no havia conegut altres pares que l'Eulàlia i el Jesús. A ell feia anys que l'havíem enterrat i la meua sensació va ser diferent davant de les dues morts. La desaparició del pare més aviat va suposar un glop de llibertat, ho havia de reconèixer. En canvi, la de la mare era una angoixa constant. A totes hores la tenia present. Havíem estat molt unides i que marxés de sobte, d'un ictus fulminant, era difícil d'assumir. Era inevitable pensar en els seus silencis, en la seua vida plena de renúncies i humiliacions i en com va treure forces per aïllar-me i protegir-me de la violència que havia sofert.

Unes setmanes després del seu funeral, vaig tenir el coratge per atansar-me al pis dels pares. Allà hi havia viscut fins al dia que em vaig casar amb el Lluís Tavertet. Volia llogar-lo i no tenia massa sentit que el pis estigués tancat. Però primer havia de revisar i triar papers i objectes personals que volia reservar per a mi.

Havia convingut amb el meu home que quan acabés, em vindria a buscar i carregariem les capses al cotxe. Vivíem en una torre als afores de Lleida i teníem lloc de sobres per guardar-les.

Només ficar la clau al pany em vaig sentir rara. L'olor del pis tancat es barrejava amb d'altres de familiars, la colònia de la mare, l'aroma de vainilla del sabó del bany...

La pols s'acumulava als mobles i el soroll de les passes contrastava amb l'ambient gairebé sepulcral de l'habitatge. Com si els veïns s'haguessin posat d'acord, no se sentien ni crits ni xerrameques ni el soroll de ràdios i televisors que m'havien acompanyat durant anys.

Vaig fer una ullada sense saber massa per on començar. Les capses buides estaven esperant que les omplís de records, d'objectes... com si tota una vida pogués encabir-se en un espai tan petit.

Voltant per les habitacions, regirant i triant tot allò que em volia emportar, sentia una mena de defalliment que em consumia per dins mentre mirava de no pensar en el temps que havia passat allà. Quins anys més foscos!

La vaixel·la dels diumenges, un gerro que la mare sempre omplia de margarides, les joies... les dues aliances damunt de la tauleta de nit, una al costat de l'altra, confiant que algú les anés a recollir. Els anells em van portar la visió de la mà del pare quan l'aixecava amenaçadora. M'esgarrifava recordant la brillantor de l'anell, mentre la mare es defensava com podia.

I de manera inesperada, van tornar les nits de la por quan, abraçada al cos de la mare, sentia els renecs del Jesús a l'altre cantó de la porta...

“Deixa-ho, Rosa!”, em vaig dir. I les imatges encara em dolien.

Em vaig posar a la feina, mirant de posar la melangia a ratlla, per tal de dur a terme la tasca que m'havia proposat.

© Montse Sanjuan Oriol, 2024
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2024
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: març de 2024
ISBN: 978-84-1303-530-7
DL: L 102-2024
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

« imprès a **lleida** »

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.